

ACC. N:R. M. 7828 : 1-8.

Landskap: Småland
Härad: Åstbo
Socken: Fryele, Hånger, Tofferyd,
Uppteckningsår: 1941
Upptecknat av: Fingal Johansson
Adress: Bygget, Gjöakra Värman
Berättat av:
Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svar på Landsmåls- och Folkminnes-
arkivets kartfrågelista n:r 53 "Kyrkosåger".

Ulm. H. 53.
Sv. f. h. 5; 1941.

Skriv endast på denna sida!

"Twillingsöarna som bestämde varert
Fryele kyrka skulle byggas."

En gammal sägen förtäljer att, "när
kyrka i Fryele skulle byggas började
man först att bygga den i Lölje by
som är belägen i östra delen av sock-
nen helt nära gränsen mellan Fryele
och Skjolda socknar. Men det blev
till ingen nytta, ty det som byggdes
om dagen revs trolsen ner om
nätterna. Till slut fann man på
råd. Man band ihop ett par
Twillingsöar och spände dem för
ett åkdon, (samliga säga att det var
en vagn) lade timmer på den och
lät sedan öarna gå vart de ville.
Öarna satte i väg med timmerlastet
västerut i socknen ner till Fryele-by.

2

Där sprungo de ner i ett "älätjarr"
(= sumpigt kärr beväkt med al) och där
stannade de, och där byggdes kyrkan.
Meddelaren har besökt platsen i Gölje där
man påstår att det första kyrkobygget
skedde, och funnit tydliga lämningar
efter stenfog omkr. 12 m. i kvadrat.
Några meter norr om denna sten-
sättning ligga 4 st. stora stenar
på lika långt avstånd från var-
andra. Man anser att dessa 4 stenar
 varit ämnade som härnstenar till
klockstapel. Ortsbefolkningen an-
talar att mycket sten bortförts
från platsen, och använts vid
byggnaders grundläggning o. d.
År 1926 utgrävdes på annan plats i Gölje
av riksantikvariens ambud, rektor

O. Fredriksson i Värnamo en delvis spoli-
erad hällkista varvid man funnit en
del föremål av flinta, skiffer-häng-
smucke m.m.

Fröyle kyrka omnämnes i gamla hand-
lingar (Gv. Dipl. n:o 210 m. fl.) redan
1201 och kallas då "Fröale". I slutet
av 1200-talet skänkte prästen Gene-
itus en äng till prästgårdens för-
bättrande ("sin fundus Hinethor" ent. Viðel-
gren) ängen eller rättare "bolätt" (= sankt
slätterkärr) är beläget strax intill och
öster om kyrkan och kallas av Orts-
befolkningen "Jutabot". Ell synner-
ligen sankt vattensjukt parti av
"bolet" kallas "blajupätt" kanske
det för i tiden kallats "blotdjupet"
där man offrat till gudarna.

Prästen Genintus säges ha varit född
i Görkhorja Värnamo socken; varit den
förste i Fryde bosatte prästen och blev
begraven i Kydala. Slitten från
katolska tiden är "munkakällorna"
en på Käsbyholms- och en på Earyds
ägor, ett stycke mark nära Earyd kallas
"munkarödjorna"; en smal strax öster
om Fryde prästgård kallas "munkadalen"
och ett "vad" (= grunt vatten) över Hårån
strax norr om Hemmerskult kallas
"munkaradet." Slunkarna i Kydala
ägo Käsbyholms gård i Fryde socken
på 1200-talet (år 1216 bortbytte Bruns
in Keri söner Hegge och Gudfaster sitt
fäderne arv in Keri till Kydala kloster
då abboten Vilhelm var vittne. Sv. Dipl.
n. r. 164. ant. Vierelgren.) Ortsbefolkningen

föklarar uppkomsten av de ovan-
nämnda "munknamnen" sålunda;
Då munkarna päddades vägen Kljöl-
-Kärbyholm vadade de över än
vid Hemmershult, fortratte nedåt Fryele
till munkarödjorna, vilade sig och
drucko av "munkakällornas" vatten.
En liten gångstig i skogen mellan
Kärbyholm och Fryele leder intill
munkarödjorna och munkakällorna
och har även intill våra dagar
använts av ortsbefolkningen då de
gått vägen Fryele - Värnamo till foto-
såsom varande mycket kortare än
käradsvägen. Jättarna "ville åt"
Fryele kyrka och de som inte tro
på geologernas teori om inland-
isens väldiga flyttblock, påstå

att ett par stora stenar som ligger
i ett kärr nordväst om Fryde kyrka
är jättar i grå förntid kastats mot
denna, men fallit till marken
innan de nått kyrkan.

Lägen om Tofterys kyrka.

Blunkarna i Nydala plägade
fara till någon kyrka i Tofterys
(troligen avses Fogelfors vid Skillingaryd)
De plägade rasta (= vila) vid en
plats i Tofterys på gården Hultsärdes
ägor som kallas "viedalen" och
hade andaktsövningar där och
säger där ha ämnat bygga kyrka
Några tydliga tecken till att något
sådant påbörjats finnes inte, men
förutseendena såsom bautastenar och
grifttröar finnes i viedalen

7
I Hångers socken på gården Skattegårds
ägor och på ett mot norr lutande
berg låg fordom en stor sten som
enligt sägnen en jätte skulle ha
kastat i avsikt att därmed krossa
Hångers gamla kyrka. Stenen nådde
inte fram till kyrkan utan den låg
kras tills år 1881 då den kilades sönder
och användes till Hångers nya kyrka
som uppfördes ovan nämnda år.

I Voctops socken på prästboställels
ägor låg också för en jättesten
som säges ha kastats av en jätte
mot Voctops kyrka. Den föll
ned några hundra meter väster
om kyrkan, och även denna sten
har blivit sönderkilad och använd
vid byggnadsarbeten.

På Storklockan i Gällaryd skulle gjutas
kon i samma ögonblick som den
smälta malmen skulle tappas i gjut-
formen, en plicka gående. I skötet
(= den fram till uppvikta kjolen) hade hon
en hel mängd silversaker som hon
kastade i degeln, under det hon
utropade: "Gå samt jag är en
redig mö" (= oskyldig) skall denna
klocka höras till Visingsö."

I Sötåsa backar bodde en jätte och
när han hörde kyrkklockan ringa
blev han arg, tog en stor sten, och
kastade den mot kyrkan. Stenen
förfelade det tillämnade målet
och ligger ännu i fru Eki's trädgård.